

**GIAMBATTISTAVICO:
TRIADA ȘI CICLICITATEA ISTORIEI**

**GIAMBATTISTAVICO:
TRIADA ȘI CICLICITATEA ISTORIEI**

Tănase SÂRBU

Nevoia de înțelegere a lumii produsă de om este satisfăcută prin cercetarea acestei lumi, precum și prin recitirea și interpretarea lucrărilor cu mare relevanță umanistică și euristică pe termen lung. Întrucât o astfel de lucrare este și aceea elaborată și publicată la începutul secolului al XVIII-lea de Giambattista Vico (1668-1744) (1), în cele ce urmează prezentăm două procedee metodologice propuse de autor: *triada* și *ciclicitatea* istoriei.

Vico a elaborat *Știința nouă* în două variante, ambele purtând amprenta iluminismului european incipient. Autorul s-a confruntat cu dificultăți atât în publicarea, cât și în acceptarea lucrării de lumea savantă a timpului. Lucrarea a intrat în circuite culturale după ani de dezbateri, polemici și completări susținute chiar de autorul însuși, apoi și de către tot mai numeroșii susținători ai corelației dintre particular și general, repetabil și irepetabil în istoria omului.

Filosoful italian a redactat cu talent o scriere care, nu numai prin stil, dar și prin diversitatea disciplinară de informații, incită spiritele dedicate umanisticii să aprofundeze înțelegerea din interior a omului și a lumii sale. El a împlinit cercetările erudite cu elaborări de instrumente metodologice potrivite pentru investigarea fenomenelor cultural-istorice. Printre acestea, un rol important l-au avut *triadele* și *ciclurile istorice* din evoluția formațiunilor sociale ale popoarelor și a unor componente importante ale lor, cum sunt moravurile, drepturile, guvernările, jurisprudența, autoritatea, fenomenele de limbaj și altele.

Evocarea înțelesurilor metodologice ale *triadei* și *ciclicității* istoriei din opera vichiană poate stimula noi sugestii

interpretative la evenimentele de tip *ricorso* din istoria recentă a lumii și a țării noastre.

Triada și ciclicitatea, concepte metodologice în științele omului

Pe măsura maturizării științelor omului se constituie și instrumentele metodologice ale acestora, care sunt, până la urmă, *scheme reflexive* despre procedurile optime ale cercetării într-o disciplină sau într-un grup mai larg, respectiv, în majoritatea științelor despre om și societate. G.Vico a propus și a supus la probe multidisciplinare astfel de scheme în prima epocă postrenascentistă de afirmare a istoriei, filologiei, poeziei și logicii informale, științelor juridice și filosofiei. Sistemul său de gândire conține multe teme de *metodologie a științelor omului*. Dintre acestea, împletirea metodei empirico-inductive cu îndemnul lui Bacon *cogitare videre* (a cugeta este a vedea) (§ 359) cu metafizica platoniciană a ideilor, mai curând, decât cu filosofia cartesiană. În locul logicii scolastice a schemelor silogistice consacrate în formule mnemotehnice Vico prefera figurile topicii și ale discursului practic bazat pe cuvântul oral sau scris, pe sentințe poetice (§ 353), pe etimologiile limbilor clasice (§ 354), tradiții (§ 356), antichități (§ 357) și alte evenimente ale istoriei certe (§ 358).

Vico a împletit pluralismul viziunilor despre om și societate răsfrânt asupra metodologiilor cu preocupări pentru stabilirea unor metodologii unificatoare, a căror eficacitate rezolutivă a fost pusă mereu în dezbatere. Căci, oamenii și națiunile pe care ei le alcătuiesc la un moment dat au, pe lângă numeroase trăsături comune, și o serie de diferențe izvorâte din condițiile geografice, genetice și etnice sau din „accidente istorice” care se așează ca niște „stigmat” pe ființele lor. Filosoful a relevat mai mult elementele comune din evoluția popoarelor, iar printre acestea el nu a găsit „vârsta de aur” a egalității tuturor oamenilor, ci mai curând o epocă legată de inventarea agriculturii. Așa se face că Vico identifica „aurul” cu grâul și cu operațiile adiacente obținerii

**GIAMBATTISTAVICO:
TRIADA ȘI CICLICITATEA ISTORIEI**

lui, extrapolate la scară cosmică. Latini, scria el, au numit *Saturn* (de la *a satis* „semnături”) a doua planetă ca mărime a sistemului nostru planetar (§ 73).

În prelungirea punctului de vedere mai sus amintit stă și observația corelativă simțului comun, potrivit căreia națiunile se supun, ca și oamenii individuali, legilor intuitive ale viului, influențate de cele ale neviului și de legile sociale. Această observație stă și ea drept suport empiric la conceptele metodologice de *triadă* și *ciclicitate istorică*.

Triada este consacrată în cultura occidentală de practici specifice populațiilor care o produc, cam tot așa cum în Orient, mentalitatea chineză are înrădăcinat numărul cinci. (2, p.118)

În consonanță cu filosofia socială și istorică la care a ajuns după laborioase cercetări, G.Vico a decis să rezume *istoria ideală și eternă* în trei vârste (zei-eroi-oameni) care se derulează în cercuri, se amestecă și se repetă, redate prin enunțul *corso e ricorso*

Corso („cursul” istoriei) este ciclul de dezvoltare a popoarelor prin cele trei vârste: a zeilor, a eroilor și a oamenilor. Deoarece vârsta zeilor și vârsta eroilor au aceeași bază gnoseologică a cunoașterii „fantastice”, iar vârsta a treia este marcată de rațiune, cursul popoarelor se poate reduce doar vârsta fantasiei (a imaginației sub forma poeziei) și a rațiunii (a judecării și argumentării sub forma filosofiei) (1,p.37, *passim*).

Ricorso („re-cursul” istoriei) este revenirea sau repetarea (prin regresivitate, adesea) a unor stări existente în primele două vârste, concretizate fie prin existența „oamenilor uriași” apăruiți după potop (cei trei urmași ai lui Noe: Cham, Iafet și Sem), fie a ciclopilor și eroilor homerici, călăuziți precumpănitor de simțuri.

În diferite locuri din lucrare, Vico s-a referit la două tipuri de „barbarii”: una inițială, mai puțin obscură, a popoarelor fără legi, fără alfabet și fără religie evoluată, ci numai cu obiceiuri necioplite cum ar fi ghicirea viitorului după tunete și fulgere, după zborul

acvilelor lui Jupiter sau după mișcarea astrelor (§ 62), din antichitate, și cealaltă apărută prin *ricorso*, mai greu de descifrat, fiindcă amestecă ceea ce este primitiv cu ceea ce inovează religia prin creștinism, filologie și filosofie din mileniul epocii feudale (§ 1074 *passim*). Ciclicitatea barbariei, atrăgea atenția Vico, constă în identitatea de sensuri a cuvintelor care denumesc lucrurile din cele două barbarii (§ 1075). Noi constatăm că astfel de cuvinte și practici revin mereu, până în istoria recentă a diferitelor popoare.

În primele două vârste popoarele vorbesc limba mută a gesturilor, a hieroglifelor și apoi a stemelor. Ele rezolvă cu armele diversele litigii (§ 1052). De-abia odată cu vârsta a treia limbajul s-a perfecționat pe linia discursivității orale și scrise, jurisprudența a înlocuit dreptul forței cu forța dreptului instituit de marii legiuitori antici, după care au apărut și constructorii de metafizici cuplate atât cu doctrine etico-politice tot mai raționale (marii clasici ai filosofiei antice grecești, Socrate, Platon și Aristotel), cât și cu religia creștină fără egal în cultura universală a omenirii tocmai datorită unei reușite sinteze realizată cu filosofia.

La sfârșitul antichității s-a reîntors barbaria prin distrugerea orașelor (§ 525) și prin transformarea locuitorilor în argați ai învingătorilor (§ 1037). Când limba latină ca nou mijloc de comunicare nu era stăpânit corespunzător de autorități și de oamenii de rând, se revenea la limba gesturilor și a stemelor.

În evul mediu s-au reluat hoțiile (§ 1053), represaliile (§ 1054), sclavia (§ 1055) și alte fenomene adiacente. Violențele, prădăciunile, omorurile au obligat pe unii oameni să ceară adăpost la episcopii și stareții mănăstirilor, care se dovedeau a fi ceva mai blânzi, și așa s-au născut feudele (§ 1056), deosebiriile dintre feudali și vasali, dintre „clientela” și vasali sau dintre stăpâni și slugi (§ 1060). Slugile erau obligate să-și exprime „omagiul” față de principe, care se mai numea și „baron”, adică ceva echivalent cu „eroii grecilor” și cu „viri” latinilor (§ 1061). Au revenit statutele de „patroni”, adică de „stăpâni” (1062) și de „chezași” (§ 1064), s-au format din nou proprietățile precare (§ 1070) ale săracilor asupra unor pământuri cerute prin rugăminți.

**GIAMBATTISTAVICO:
TRIADA ȘI CICLICITATEA ISTORIEI**

Vico a făcut o observație psiho-sociologică importantă și pentru înțelegerea prezentului, și anume că „*Barbaria, cu violențele ei, înlătură orice încredere în celălalt și nu îngăduie legăturile cu cei din jur (...)* (subl.ns.)”. (§ 1071)

Să mai reținem că Vico a fost pasionat de prezentarea realităților socio-umane prin intermediul descrierilor etimologiilor termenilor caracteristici scrierilor rămase de la medievali, comparate mereu cu cele rămase de la antici. Adesea, el comitea erori sau exagerări prin acordarea de sensuri fanteziste pentru unii termeni. Cu toate acestea, metoda etimologică rămâne într-adevăr o cale importantă pentru a dovedi că istoria se repetă, mai ales în ceea ce privește violențele distructive.

Vico nu poate fi contrazis în evidența consacrată de el drept „principii” că societatea omenească are la bază *căsătoria, înmormântarea și religia*, adăugând apoi și cele trei forme de *proprietate* asupra bunurilor mobile și imobile (bonitară,quiritară și civilă) (§ 600-602), trei forme de *guvernare* (aristocratică, democratică și monarhică) reluate mereu, până astăzi.

Din motive de sinteză și din nevoia de sistemicitate, Vico a redat cursul istoriei popoarelor prin cele trei vârste combinate și redenumite mereu. Astfel, de la *natura poetică* marcată de imaginație s-a trecut la *natura eroică* bazată pe credința în originea divină a omului, și de aici la *natura omenească* inteligentă, bazată pe conștiință, rațiune și datorie (§ 916-918). Din cele trei naturi s-au născut trei tipuri de *moravuri*: primele erau marcate de cucernicie religioasă, secundele erau dominate de indignare și de mânie iar ultimile puneau în prim-plan datoriiile cetățenești (§ 919-921) (3). Cele trei moravuri se prelungesc în trei feluri de drepturi naturale și tot atâtea feluri de state civile, guvernări sau republici: *divine* și *oraculare*, *eroice* și *aristocratice*, limitate doar de semnele auspiciilor, și *omenești*, bazate pe *egalitatea în fața legilor* (§ 922-927). Pentru a comunica cele trei feluri de lucruri menționate, precum și relațiile dintre ele, oamenii au folosit trei tipuri de *limbi* și de *caractere alfabetice*: limba *divină* mentală cu *hieroglife*; limba *eroică* a armelor corelată cu *universali fantastici*

personificați (de exemplu, vitejia redată prin Ahile și înțelepciunea reprezentată de Ulise); limba *articulată* a popoarelor exprimând *caracterele lor comune* prin cuvintele-gen purtătoare de noțiuni mai abstracte (§ 928-936). Iar justificarea fiecărei limbi se face prin trei feluri de *jurisprudențe*, care antrenează trei feluri de *autorități*, numite cu aceiași termeni de divin, eroic și uman. Autoritățile se sprijină pe *argumente* divine, de stat sau naturale, în cadrul *judecăților* divine, obișnuite sau omenești, desfășurate în *timpuri* religioase, eroice, marcate de multă susceptibilitate și a timpurilor civilizate.

Se poate spune că la Vico triada este o *schemă factorială* mai mult *descriptivă* decât explicativă a istoriei popoarelor. Scopurile explicative sunt susținute nu prin prin triade, ci prin *argumente* despre „originile” terestre ale omului și ale societății, prin desprinderea sa de lumea animală odată cu instituțiile căsătoriei, a formelor de proprietate și a diferențelor de clasă socială, prin inventarea și perfecționarea scrierii, crearea orașelor și a statelor.

Tendențele constante de a susține că gândirea este mai importantă decât expresia ei, că spiritul este mai important decât materia iar rațiunea este superioară simțurilor, fac parte din paradigma culturii occidentale clasice asimilată destul de fidel și de Vico, chiar dacă lucrarea sa este presărată și cu delimitări critice față de ideile lui Descartes, Bodin, iusnaturaliști.

După critica rațiunii pure de pe pozițiile rațiunii practice realizată de Kant jumătate de secol mai târziu, ideile lui Vico au revenit în metodologia modernă prin filosofia hegeliană a dreptului, a istoriei, a religiei și a spiritului, din primele decenii ale secolului al XIX-lea. Hegel, acest ultim mare enciclopedist al culturii occidentale, nu a dat prea mare importanță *Științei noi* vichiene, deoarece și-a propus să elaboreze el una, care să dureze indefinit. Nădejde spulberată de cursul și recursul istoriei contemporane.

Hegel a consacrat triada în binecunoscuta sa *metodă dialectică* de cercetare și de prezentare a unor interacțiuni și

**GIAMBATTISTAVICO:
TRIADA ȘI CICLICITATEA ISTORIEI**

interdependențe, cum sunt cele dintre abstract și concret, dintre general/universal și particular, în cadrul schemei potrivit căreia, punerea *tezei* (afirmația) implică *antiteza* (negația) iar prin *sinteză* (negarea negației) se revine la punctul inițial, dar pe o altă treaptă.

Finalul *Logicii* hegeliene lămurește destul de concis cum trebuie înțeleasă preferința sa pentru triadă: „Întrucât însă acel prim negativ e deja al doilea termen, cel socotit ca al treilea poate fi socotit și ca al patrulea, și astfel, în loc de a considera forma abstractă ca triplicitate sau triadă, ea poate fi luată ca cvadruplicitate; negativul sau diferența este în felul acesta numărată ca o dualitate. – Al treilea sau al patrulea termen e, în general, unitatea primului și celui de-al doilea moment, unitatea nemijlocitului și a mijlocitului. Că acest al treilea sau al patrulea termen este această unitate, precum și faptul că întreaga formă a metodei este o triplicitate sau o triadă, nu constituie decât *latura superficială exterioară a modului cunoașterii*.(V, 344)”(subl.ns.) (4, pp. 837-838)

Traducătorul român al *Logicii* hegeliene, D.D.Roșca, sublinia că pentru corecta înțelegere a triadei hegeliene trebuie să se țină seama și de condițiile sociale și ideologice în care a trăit filosoful, de structura sa sufletească, de modul personal de exprimare, precum și de contradicția fundamentală a filosofiei hegeliene, aceea dintre metoda dialectică și năzuința sa de a construi un sistem filosofic cu valoare universală de adevăr. Preveniți astfel, ne asigurăm împotriva absolutizării oricărei scheme triadice a istoriei, pentru a o folosi atât cât este necesar pentru apropierea alternată de îndepărtarea corespunzătoare de obiectul cunoașterii (5, pp. 97-140).

Seriile de trei termeni preconizate de Vico pentru elaborarea unei istorii ideale indică o realitate socio-culturală esențializată, care facilitează analiza și înțelegerea ei într-o primă formă. Este meritoriu pentru autor că, deși a criticat o altă schemă metodologică, aceea axiomatico-geometrică propusă de R.Descartes, el nu a făcut total abstracție de ea, ci a folosit-o pentru elaborarea *Științei noi* de redare a evoluției popoarelor prin împletirea repetabilului cu irepetabilul.

Dintre evaluările mai recente evocăm un manual de metodologie a istoriei de la începutul anilor 70 ai secolului XX. Aici se sugera ca proiectul lui Vico să fie corelat cu cel propus de marchizul Condorcet (1743-1749) către sfârșitul secolului al XVIII-lea: elaborarea științei despre om după model matematic (6, pp.67-68). Evaluări și mai recente ale gândirii sociale clasice tind să acorde preferință proiectului metodologic vichian de a prezenta istoria prin cicluri și triade (7).

Conceptul triadei a fost redefinit în cadrul unui „nou discurs al metodei” inițiat de Ștefan Lupașcu la mijlocul secolului XX (8, pp. 277-288), extins până la domeniile psihologiei, sociologiei, eticii și politicii (9). Reconstrucția sa avea la bază nu teoriile, ci noile experiențe științifice care au revoluționat înțelegerea lumii în secolul XX. Lupașcu susținea că aceste experiențe infirmă existența unui al treilea moment al devenirii dialectice – sinteza, care înseamnă moarte -, și confirmă caracterul permanent dual-antagonist-contradictoriu al existenței și cunoașterii umane. Diada și dualismul erau asociate de filosof cu retroacțiunea cibernetică a sistemelor. El năzuia, totodată, să completeze devenirea cu ființa, trimițând la afectivitatea prezentă ca o „grație smintită” (10,p.71), care nu se lasă prinsă de rațiunea discursivă, fiind translogică.

Prin urmare, conceptul metodologic al triadei nu funcționează ca o cheie universală de formulare și soluționare a problemelor social-umane. Triada se multiplică în tetradă, pentadă, etc., ori se simplifică în diadă, în funcție de tipul problemei cercetate, de tipul de modele folosite în analiza ei reușită, precum și de alți factori obiectivi și subiectivi ai cercetării. Ceva asemănător se întâlnește și în conceptul de ciclicitate a istoriei.

Ciclicitatea se corelează cu reprezentarea istoriei ca proces repetabil și periodic, ale cărui origini și finalități temporale sunt rediate tot în mod analogic: fie comparația cu cele trei vârste ale omului (copilăria, tinerețea și bătrânețea), frecvent practică și de

**GIAMBATTISTAVICO:
TRIADA ȘI CICLICITATEA ISTORIEI**

G.Vico, fie analogiile cu marile cicluri cosmice, cu cele ale civilizației sau cu valurile mării (în scrierile lui Toffler).

Spațial, istoria societății umane își înmulțește locurile de origine prin noile descoperiri arheologice. Deocamdată, în școli este continuată și completată povestea că undele ciclice ale istoriei încep în zonele sudic-orientale ale Pământului (Asia și Africa), se continuă în Extremul Orient și în Mediterana, de aici în întreg spațiul european, iar de cincisute de ani se tot extinde peste Atlantic, în „lumea nouă” a americanilor, aflată în contacte directe cu Orientul asiatic. Un nou ciclu ar putea să reînceapă tot în Orient, dacă nu ar fi și alte experiențe încercate de om numai în ultima jumătate de secol. Una dintre aceste experiențe ține de lansarea primului sputnic, care a deschis noile aventuri odiseice ale cuceririlor cosmice. Altă experiență trimite la Inteligența Artificială a calculatoarelor și roboților, care poate fi pusă în relație și cu medicina transplanturilor de organe, cu clonările de animale, cu criogenia și cu experiențele para-normale ale diverselor secte de mistici, astrologi, psihologi. Am putea numi toate acestea „cicluri ale dez-mărginirii omului” spre zonele rezervate până acum ființelor existente în spațiile dintre om și divin (îngerii cu patru fețe, serafimii cu șase aripi și heruvimii cu mulți ochi). Mișcările în aceste spații, însă, sunt condiționate și de credințe dogmatic-religioase, susținute și de anumite concepții filosofice, de practici ocultiste sau astrologice etc.

Așa cum am menționat mai sus, G.Vico a susținut ciclicitatea în istorie îndeosebi în ultimile două cărți ale eruditei sale scrieri despre evoluția națiunilor. Deoarece în mai multe rânduri filosoful a identificat ciclicitatea cu „drumul în cerc parcurs de națiuni”, trebuie să precizăm că nu este vorba despre binecunoscutul cerc al geometrilor ca un loc geometric al punctelor dintr-un plan egal depărtate de un punct fix din acel plan, numit centrul cercului, nici despre cercul vicios al logicienilor (de exemplu *idem per idem*), nici de forma de organizare a unor activități de către oameni legați prin preocupări comune, ci de corespondența și de succesiunea într-o ordine constantă și uniformă

a *cauzelor* și *efectelor* din cadrul principalelor componente ale vieții sociale (§ 915). Astfel, pedepsele se succed de la cele foarte crude (jupuirea și ruperea în bucăți de viu a oamenilor, spânzurarea la stâlpul infamiei, pedeapsa cu moartea) specifice societăților din primele vârste, la altele mai blânde, pe măsură ce evoluția socială se apropie de starea rațională a popoarelor (§ 1021).

La vârsta eroică și apoi în evul mediu se obișnuia ca orașele cucerite să fie dărâmate fără milă, iar locuitorii lor transformați în turme de sclavi ai învingătorilor, prin restrângerea drastică a unor drepturi statornicite deja: căsătoria legitimă, proprietatea quiritară (dobândită pe calea armelor) sau civilă, dreptul de a face testament, drepturile de moștenire și altele (§ 1023).

Istoria jurisprudenței romane arată, însă, că s-au elaborat și legi contrare actelor de violență; că forțele private se contopeau în forța publică pe calea folosirii unor simboluri, cum au fost „nodul fictiv” și „mancipațiunea (adică un act legitim) simbolică”, o serie de cuvinte solemne sau simularea forței (§ 1032). Întrucât toate acestea au fost realizate prin folosirea unor măști (*persona*) sau a unor steme de familie care reuneau mulți oameni, l-au făcut pe Vico să susțină că dreptul roman antic a fost multă vreme asemănător unui „poem grav” și a unei „poezii severe” (§ 1037).

În bună tradiție iluministă, care valorizează superior rațiunea bazată pe concepte tot mai generale și mai abstracte, Vico a susținut că gândirea juridică veche a făcut progrese atunci când a surprins mai bine „eternitatea legilor” în formulări cum sunt: *cessante fine legis, cessat lex*, adică atunci când scopul legii încetează să existe, însăși legea încetează să mai acționeze; *tempus non est modus constituendi vel dissolvendi iuris*, adică timpul nu produce și nu anulează drepturile. Un corolar al acestor propoziții este enunțul că, toate drepturile care au existat, există și vor exista în lume sunt doar modificări ale puterii avute de primul om și ale dreptului de proprietate asupra pământului, pe care el l-a exercitat asemenea unui principe al neamului omenesc (§ 1039).

**GIAMBATTISTAVICO:
TRIADA ȘI CICLICITATEA ISTORIEI**

După legiuitori au apărut filosofii. Dintre aceștia, Socrate a elaborat prin inducție noțiunile universale abstracte, Platon s-a înălțat la ideile supreme, care nu pot fi decât de la Dumnezeu, iar Aristotel a dat definiția legii ca voință lipsită de patimi și a susținut că dreptatea stă deasupra celorlalte virtuți. Tot el a susținut că justiția particulară este distributivă (socială) fiindcă distribuie onorurile și sarcinile în proporție geometrică și devine corectivă prin acordarea pedepselor conform proporției aritmetice. Inventând legea talionului (de la *talis*, de același fel), mai susținea Stagiritul, Pitagora și-a micșorat din măreția sa de creator și lider de școală cu funcții complexe (§ 1042).

Datorită acestor realizări notabile, peste circa patru sute de ani creștinismul cu morala sa a putut să-și aproprie gândirea filosofilor păgâni. Pe de altă parte, s-a produs și un grav *ricorso* al barbariei. Vico, însă, a rămas optimist, încredințat că fiecare moment de cruzime constituie o premisă pentru o orânduire mai bună (1,p.37).

Hegel susținea că, atât metoda de cunoaștere se desfășoară ca un cerc al căutării regresive a începutului și al determinării mai departe progresive a lui (4,V,350), cât și știința ca atare, unde, datorită pluralității ei, se derulează ca un „cerc de cercuri, fiindcă fiecare membru singular, fiind animat de metodă, este reflectarea-în-sine care, în timp ce se reîntoarce în început, este totodată și începutul unui nou membru. Fragmentele acestui lanț sunt diferitele științe, dintre care posedă un înainte și un după sau, pentru a vorbi mai precis, posedă numai pe înainte, iar concluzia sa indică pe al său după” (4,V, 351).

Epistemologia genetică a anilor 50 din secolul trecut, susținută de elvețianul J.Piaget și colaboratorii, a concretizat cu multe date ideea dispunerii în cerc a științelor și a cunoștințelor din fiecare știință.

La rândul lor, metodologii istoriei (6, p.407) vorbesc despre *periodizările ciclice* ale istoriei, care au legături cu mitul eternei reîntoarceri (*apokatastasis*) din gândirea veche. Periodizarea ciclică o include pe cea spiralieră. Împreună cu

periodizarea direcționată și periodizarea neregulată, periodizarea ciclică face parte din periodizările realiste ale istoriei, mult mai frecvente decât periodizările convenționale, deoarece exprimă convingerea mai răspândită că societatea omenească are la bază evoluția legică de la o formațiune (orânduire socială) la alta.

Periodizările ciclice ale istoriei au în vedere perioade mai mari de timp și teritorii mai largi. Mai rar, ele se folosesc și pentru redarea fluctuațiilor ciclice ale producției, consumului sau ale altor procese sociale.

Euristici istorico-sociale

Conceptele de triadă și ciclicitate istorică, încadrate și într-o concepție filosofică antrenantă, pot îndeplini funcții euristice valoroase pentru înțelegerea cursului și re-cursului luat de istoria socială a popoarelor europene, care, în anul 1989, aproape în mod neașteptat, s-au decis să părăsească comunitatea ideologică, politică și economică impusă de Armata Roșie în anii 1944-45, să-și afirme autonomia și să se alăture treptat popoarelor euro-nord-atlantice. Pentru că, acestea din urmă reprezintă principala forță de modernizare în pas cu mersul istoriei deoarece: mențin un vechi și durabil curs istorico-social ascendent, cel puțin pe linia cunoașterii lumii (apărat și de G.Vico în *Știința nouă*) ; înfăptuiesc reforme potrivite pentru socializarea proprietăților și a capitalurilor, pentru îmbunătățirea legislațiilor, a instituțiilor politice favorabile dezvoltării și cooperării pe multiple planuri; acceptă ca mijloace de comunicare „limbi comunitare” care coagulează poporul european cu o formație culturală și cetățenie supranațională; promovează pe toate palierele vieții sociale principiile guvernărilor democratice, verificate practic atât de principalele națiuni mediteraniene, cât și de către cele din centrul și Nordul continentului.

Vorbim despre „euristici istorico-sociale” deoarece, între popoarele și statele care după 1989 revin la cursul normal al istoriei, se mențin multe deosebiri istorice și sociale chiar și după

**GIAMBATTISTAVICO:
TRIADA ȘI CICLICITATEA ISTORIEI**

cei 50 de ani de „egalizare” a nivelurilor de dezvoltare, în cadrul celor două megainstituții Est-comunitare dirijate de liderii guvernelor de la Moscova (*Pactul de la Varșovia* și *CAER*).

Fiind o parte a metodologiei invenției și descoperirii, euristica se afirmă acolo unde diversitatea istorică și social-culturală sunt întreținute și stimulate. Or, pentru aceasta trebuie valorizată mereu *libertatea*. Valorizarea se poate exprima și prin propoziții problematice. Iar problema libertății și situația problematică în care ne pune mereu libertatea (sub formă de dificultăți, obstacole și contradicții) necesită căutarea de soluții și căi de rezolvare. Concis spus: euristica.

Plecând îndeosebi de la problemele matematicii, cu aproape jumătate de secol în urmă G.Pólya a propus „euristica rezolvării problemelor”, care implică și metoda lui „ghicește și verifică”, dar și elaborarea de planuri și de programe (planuri mai exacte) (11), stăpânirea unei gândiri disciplinate, arta de a pune întrebări. Destul de aproape de această euristică a fost K.R.Popper și colegii săi mai tineri de la *London School of Economics* și alte universități: R.Dahrendorf și I.Lakatos. Cu toții îndemnau (cam la fel cu scepticii antici) de a respinge dogma, monopolul unui grup, a unei ideologii sau a unui sistem și de a fi deschiși către schimbare, către „societatea deschisă”, dezordonată, antagonistă, inconfortabilă, dar nobilă prin angajarea către necunoscut prin repetate încercări și greșeli (12, pp.26-27) .

Evenimentele istorico-sociale cu adevărat surprinzătoare de la sfârșitul secolului XX, care stimulează euristici istorico-sociale corespunzătoare, au fost revoluțiile din toamna-iarna anului 1989 din țările socialiste europene și revoluțiile din Vest soldate cu „moartea (clinică, n.ns.) a social-democrației” (13, p.28).

Deși au dus la același rezultat, și anume „ciudata moarte a socialismului”, revoluțiile din țările socialiste se și deosebeau destul de mult între ele, încât se vorbea nu despre o singură „revoluție antisocialistă din Est”, ci despre „cinci tipuri de revoluții în Europa de Est: poloneză, maghiară, germano-cehă, bulgară și

română” (13, p.23). Corespunzător, putem vorbi și despre tot atâtea euristici istorico-sociale.

R.Dahrendorf îl tot cita pe Timothy G.Ash. O dată pentru că a creat termenul de „*refoluție*” pentru reformele venite de sus ca răspuns la cererile de *revoluție* venite de jos la Varșovia și la Budapesta, și a menținut termenul de *revoluție* pentru evenimentele de la Praga, Berlin și București. (12, p.9). Altă dată îl cita pe același istoric englez cu pertinenta sa remarcă: „Ideile cărora le-a sosit timpul sunt vechi, familiare, bine verificate (ideile noi sunt cele cărora le-a trecut timpul)” (12,p. 26).

Remarca realistă a lui M.Duverger că „Numai în România o răscoală populară a dus la un război civil, scurt dar sângeros.” (13, p.15), ne încurajează să susținem încă o dată că euristiciile istorico-sociale de la noi au fost și rămân marcate de o distructivitate și o barbarie sporită față de țările din jur. Așa s-a ajuns și la acel „nou ev mediu” profetizat de N.Berdiaev mai recent și de Vico cu 280 de ani în urmă, care s-a reinstalat agresiv la sate și în agricultură printr-o reprivatizare nedreaptă a pământului fără uneltele de muncă. În viața politică „barbaria reîntoarsă” este resuscitată prin clientelismul tot mai extins, prin baroni locali și alte „majestăți” de *restitutio in integrum*, în detrimentul altor semeni care se afundă în mizerie și sărăcie nedreaptă prin șomaj prelungit, muncă la negru și alte înșelătorii.

Propuse cu 280 de ani în urmă, conceptele de triadă și ciclicitate în istorie continuă să sprijine înțelegerea vieții sociale, deoarece atât la G.Vico, cât și la filosofii care i-au urmat, până astăzi, aceste concepte și nenumărate altele pe care le evocă au avut și vor avea un referent constant: **omul**.

NOTE

1. G. Vico, *Știința nouă* precedată de *Autobiografie*. Studiu introductiv, traducere și indici de Nina Façon. Note de Fausto Nicolini și N.Façon. Editura Univers, București, 1972, 823 p. Majoritatea trimitărilor la această lucrare se fac prin indicarea paragrafelor și mai rar a paginilor care conțin informația vizată.

**GIAMBATTISTAVICO:
TRIADA ȘI CICLICITATEA ISTORIEI**

2. G. W. F. Hegel, *Prelegeri de filosofie a istoriei*. Traducere de P. Drăghici și R. Stoichiță. Editura academei, 1968.

3. Peste mai bine de jumătate de secol Im.Kant a pus bazele deontologismului său.

4. G. W. F. Hegel, *Știința logicii*. Traducere de D. D. Roșca. Editura Academiei, București, 1965

5. D. D. Roșca, *Însemnări despre Hegel*. Editura științifică, București, 1967

6. J. Topolski, *Metodologia istoriei*. Traducere de A.Țapu. Editura științifică și enciclopedică, București, 1987

7. R. F. Auxier, *Imagination and Historical Knowlwdge in Vico: A critique of L.Pompa's Recent Work*. În *Humanitas*, Volume X, No. 1, 1997

8. Ș. Lupașcu, *Experiența microfizică și gândirea umană*. Traducere, studiu introductiv și note de V.Tonoiu. Editura științifică, București, 1992

9. Ș. Lupașcu, *Universul psihic. Sfârșitul psihanalizei*. Traducere și studiu introductiv de V.Sporici. Institutul european, Iași, 2000, pp. 24-29

10. Ș. Lupașcu, *Logica dinamică a contradictoriului*. Traducere selectivă V.Sporici. Editura politică, București, 1982

11. În filosofia științei, conaționalul lui Pólya, I. Lakatos a înlocuit modelul teoriilor rivale al lui Popper cu “programul de cercetare științifică”. Acesta este format din nucleul tare al afirmațiilor acceptate și două euristici: una negativă, care stabilește că părțile nucleului nu trebuie abandonate în favoarea anomaliilor, și cealaltă pozitivă, care constă într-un cod de comportare a savanților față de anomalii.

12. R. Dahrendorf, *Reflecții asupra revoluției din Europa. Într-o scrisoare ce ar fi urmat să fie trimisă unui domn din Varșovia*. Traducere de Marina Sandu. Humanitas, București, 1993

13. M. Duverger, *Europa de la Atlantic la Delta Dunării*. Traducere din limba franceză de P. Miclău. Omegapres, București 1991